

Οι δώδεκα χορδές καλύτερες από τις έξι

«Τίποτα καλύτερο από μια κιθάρα, εκτός ίσως από τις ... δυο!» φέρεται ειπών ο Φρεντερίκ Σοπέν (Frédéric Chopin, 1810-1849), όταν άκουσε στο Παρίσι τους δυο κορυφαίους ισπανούς κιθαριστές της εποχής και συνθέτες έργων για κλασική κιθάρα Φερνάντο Σορ (Fernando Sor, 1778-1839) και Διονύσιο Αγουάδο (Dionysio Aguado, 1784-1849) να παίζουν μαζί. Ήταν προφανώς η πρώτη φορά που ένα κιθαριστικό ντουέτο απολάμβανε τόσα και τόσο ευνοϊκά σχόλια, έστω κι αν το ντουέτο αυτό ήταν περιστασιακό. Άργησε αρκετά να ξανασυμβεί κάτι τέτοιο, μια και αφενός μεν τα κιθαριστικά ντουέτα σπάνιζαν το 19ο αιώνα, αφετέρου δε η κιθάρα θεωρούμενη όργανο λαϊκό ήταν μάλλον ανυπόληπτη, μολονότι σημαντικοί μουσουργοί όπως ο Εκτόρ Μπερλιόζ, ο Νικολό Παγκανίνι, ο Λουίτζι Μποκερίνι είχαν εκδηλώσει εμπράκτως την εκτίμησή τους προς αυτήν. Στον 20ο αιώνα όμως χάρη στην παρουσία και την προσωπικότητα του Αντρές Σεγκόβια (Andrés Segovia) η υπόληψη της κιθάρας αποκαταστάθηκε και ως μουσικό όργανο αναδείχθηκε σε ένα από τα δημοφιλέστερα. Η εμφάνιση μάλιστα, λίγο μετά το πέρασμα του μισού αιώνα, του, σχετικά, βραχύβιου, εξαιρετικά επιδραστικού, όμως, κιθαριστικού ντουέτου των Πρέστι-Λαγκόγια (Ida Presti, 1924-67, Alexandre Lagoya, 1929-99) καθιέρωσε το σχήμα ανοίγοντας συνάμα καινούριους ορίζοντες για το όργανο. Ο πρώιμος θάνατος της Ίντα Πρέστι ολοκλήρωσε βίαια την ιστορία του ντουέτου, τα θεμέλια όμως είχαν φτιαχτεί. Τέτοια σχήματα άρχισαν να εμφανίζονται σε όλα τα μέρη που θεραπεύεται η λόγια μουσική. Στην Ελλάδα ο σπόρος βλάστησε νωρίς και το ντουέτο των Λίζας Ζώη και Ευάγγελου Ασημακόπουλου, που άρχισε να δραστηριοποιείται στις αρχές της δεκαετίας 1960-70, σύντομα καθιερώθηκε παγκοσμίως. Ακόμη και σπουδαίοι σολίστ του οργάνου, τίμησαν, έστω και περιστασιακά, την τέχνη του κιθαριστικού ντουέτου, με γνωστότερη περίπτωση εκείνη των Τζούλιαν Μπρημ (Julian Bream, γενν. 1933) και Τζων Ουίλιαμς (John Williams, γενν. 1941). Σίγουρα οι δώδεκα χορδές έχουν θεαματικά περισσότερες δυνατότητες από τις έξι και ηχούν καλύτερα από αυτές.

Η καθιέρωση του μουσικού αυτού σχήματος γέννησε προφανώς την ανάγκη εμπλουτισμού του σχετικού ρεπερτορίου, μια και τα υπάρχοντα πρωτότυπα έργα ήσαν ελάχιστα. Ο ζητούμενος εμπλουτισμός επετεύχθη αφενός μεν με τη δημιουργία νέων έργων από σύγχρονους συνθέτες που εμπνεύστηκαν από το κιθαριστικό ντουέτο, αφετέρου δε με την προσφιλή μέθοδο των μεταγραφών. Συνδυασμός των δυο απέδωσε το πρόγραμμα ακρόασης της παρούσας έκδοσης. Υπάρχουν πρωτότυπα έργα γραμμένα για δυο κιθάρες, καθώς και έργα που προέκυψαν από μεταγραφή-διασκευή. Όλα τους όμως έχουν κοινό χαρακτηριστικό τον λατινογενή ήχο, στον οποίο συχνά ξεχωρίζουν βραζιλιάνικες καταβολές.

Ανιχνεύεται σε όλα, ακόμη και όταν είναι καλά κρυμμένος, όπως, φερ' ειπείν, στην περίπτωση του τελευταίου έργου.

Τα δύο πρώτα έργα της έκδοσης φέρουν την υπογραφή ενός εικ των κορυφαίων ρομαντικών Ισπανών μουσουργών, του **Ισαάκ Αλμπένιθ** (Isaac Albéniz, 1860-1909). Τα συνθέματά του για πιάνο, όπως και εκείνα του συμπατριώτη και σύγχρονού του Ενρίκε Γρανάδος (Enrique Granados, 1867-1916), αποτέλεσαν και αποτελούν μια πολύτιμη πηγή στην προσπάθεια εμπλουτισμού του ρεπερτορίου της κιθάρας, δια της μεθόδου των διασκευών-μεταγραφών. Και για μια κιθάρα, αλλά και για δυο. Σε αρκετές μάλιστα περιπτώσεις, οι εκδοχές για κιθάρα ή κιθάρες που προέκυψαν έχουν αποδειχθεί δημοφιλέστερες από τα πρωτότυπα. Το πρώτο από τα δυο έργα του Αλμπένιθ που έχουν επιλεγεί – αποσπάσματα έργων, σωστότερα - είναι το «Γρανάδα» (Granada), το οποίο έχει χαρακτήρα σερενάτας. Είναι το πρώτο μέρος της **Ισπανικής σουίτας**, έργο 47 - *Suite española, op. 47*, η οποία εκδόθηκε, ως οκταμερές έργο, το 1912, μετά δηλαδή το θάνατο του πλαστουργού της. Τα μέρη του έργου, πάντως, είχαν συντεθεί πριν το 1900. Τα ονόματά τους παραπέμπουν σε τοπωνύμια της Ισπανίας (π.χ. Σεβίλη, Καντίθ, Αραγκόν), ενώ με επεξηγηματικές λέξεις προσδιορίζεται είτε ο λαϊκός χορός με τον οποίο συντάσσονται (π.χ. σεβιγιάνα, σαέτα, σεγιδίγια), είτε το ύφος τους (π.χ. νυχτερινό, φαντασία). Το δεύτερο προέρχεται από το έργο **Ισπανία**, έργο 165 - *España, op. 165*, το οποίο συνέθεσε ο Αλμπένιθ το 1890. Πρόκειται για μια εξαμερή σουίτα που κάθε μέρος της έχει χαρακτηριστικά ισπανικά ή λατινογενή ηχοχρώματα. Το δεύτερο από αυτά ονομάζεται «Τάνγκο» (Tango) και αποτελεί σαγηνευτική κωδικοποίηση, με λόγιο τρόπο, του λαϊκού χορευτικού ρυθμού που μόλις είχε εμφανιστεί στη μακρινή Αργεντινή.

Το 1899 ο Ισπανός συνθέτης **Μανούέλ ντε Φάγια** (Manuel de Falla, 1876-1946) παρουσίασε, στη Μαδρίτη, τις πρώτες συνθέσεις του, κυρίως έργα για σόλο πιάνο και έργα μουσικής δωματίου. Αναφέρονται δυο έργα με το όνομα **Ανδαλουσιανή σερενάτα** - *Serenata Andaluza*, ένα για σόλο πιάνο και άλλο ένα για βιολί και πιάνο. Η χειρόγραφη παρτιτούρα του δεύτερου, όμως, χάθηκε. Έτσι δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί αν ήσαν διαφορετικά έργα, ή διαφορετικές εκδοχές του ίδιου έργου. Επομένως όταν αναφέρεται η Ανδαλουσιανή σερενάτα εννοείται μονοδρομικά εκείνη για σόλο πιάνο. Τα σαγηνευτικά λαϊκά χαρακτηριστικά του έργου, που παραπέμπουν μέχρι και την εποχή της κατοχής της Ισπανίας από τους Μαυριτανούς, κατέστησαν το έργο εξαιρετικά δημοφιλές. Έτσι φυσιολογικά διασκευάστηκε για μια ή και περισσότερες κιθάρες. Αυτή για δυο κιθάρες που επελέγη για την έκδοση, εκπονήθηκε από τον Ευάγγελο Ασημακόπουλο και τη Λίζα Ζώη, οι οποίοι τη δισκογράφησαν το 1978, στο ηχογράφημα *Romantic Music for Two Guitars*.

Με την επόμενη επιλογή ο ακροατής μεταφέρεται στη Βραζιλία, στην οποία θα παραμείνει μέχρι σχεδόν την ολοκλήρωση του προγράμματος ακρόασης. Πρώτος εκπρόσωπός της ο **Εγκυμπέρτο Γκισμόντι (Egberto Gismonti, γενν. 1947)**, σπουδαίος μουσικός που συνδιαλέγεται με την ίδια άνεση και ευκολία με κάθε έκφραση και αισθητική της τέχνης των ήχων. Είτε αυτή λέγεται λαϊκή, είτε τζαζ, είτε έθνικ, είτε νιού έιτζ, είτε λόγια, ο σκοπός παραμένει ο ίδιος: η αδέσμευτη και ανένταχτη στα παραδοσιακά στερεότυπα μουσική δημιουργία. Συνθέτης, κιθαριστής, πιανίστας ο Βραζιλιάνος μουσικός εξερευνά το σύμπαν των ήχων, χωρίς όρια. Το 1972 εκδόθηκε η τέταρτη δισκογραφική του κατάθεση που είχε όνομα *Água e vinho – Negró e krasí*. Περιείχε και το ομώνυμο νοσταλγικό, ατμοσφαιρικό τραγούδι σε στίχους του Γκεράλντο Καρνέιρο (Geraldo Carneiro, γενν. 1952). Ο Γκισμόντι τραγουδούσε και έπαιζε πιάνο, ενώ συνοδευόταν από ορχήστρα εγχόρδων. Η θεσπέσια, υπνωτική μελωδία του τραγουδιού αγαπήθηκε πολύ και διασκευάστηκε από τον πλαστουργό της σε διάφορες μορφές, όπως για σόλο κιθάρα, σόλο πιάνο κ.α. Με τον δέοντα σεβασμό και συγκινητική διάθεση προσέγγισης τη διασκεύασε για δυο κιθάρες ο συμπατριώτης του συνθέτη, συνθέτης ο ίδιος και κιθαριστής Σέρζιο Άσσαντ (Sérgio Assad, γενν. 1952) και την ερμηνεύει συχνά μαζί με τον αδελφό του Οντάιρ (Odair).

Αφοσίωμένος στο σύγχρονο λόγιο επαναπροσδιορισμό, μέσω, κυρίως, της κιθάρας, των παραδοσιακών ηχοχρωμάτων της χώρας του, ο βραζιλιάνος κιθαριστής και συνθέτης **Πάουλο Μπελινάτι (Paulo Bellinati, γενν. 1950)**, συνεχίζει το πολύτιμο έργο σπουδαίων συμπατριωτών του όπως ο Λαουρίντο Αλμέιντα (Laurindo Almeida) και ο Μπάντεν Πάουελ (Baden Powell). Οι συνθέσεις του έχουν εγκωμιαστεί, εκτιμηθεί, βραβευτεί, ερμηνευτεί και δισκογραφηθεί από μουσικούς και κιθαριστές παγκοσμίως γνωστούς όπως είναι ο Τζων Ουίλλιαμς (John Williams). Το 1988 το έργο του για σόλο κιθάρα *Jongo - Zónyko* κέρδισε το πρώτο βραβείο στο 8ο Carrefour Mondial de la Guitare της Μαρτινίκας, γεγονός το οποίο συνέβαλε στην οικουμενική αναγνώριση της προσφοράς του. Ζόνγκο είναι μια από τις πολλές παραδοσιακές δημοφιλείς μουσικές εκφράσεις της Βραζιλίας, που διαιώνισαν το συγκερασμό της αφρικανικής μουσικής των μεταναστών με τα τοπικά μουσικά ιδιώματα. Ο Μπελινάτι συνέθεσε το δικό του Ζόνγκο τον Αύγουστο του 1978, στη διάρκεια της εξάχρονης παραμονής του στην Ελβετία, όπου ολοκλήρωσε τις μουσικές του σπουδές αλλά και δίδαξε στο Ωδείο της Λωζάνης. Έτσι το Ζόνγκο του, εκτός από δεξιοτεχνικές εκρήξεις, εμπεριέχει και νοσταλγικά σκιρτήματα. Για να ικανοποιήσει τα πόλλαπλά αιτήματα ερμηνείας του ιδιαιτέρως δημοφιλούς αυτού έργου του, ο Μπελινάτι εκπόνησε πολλές διαφορετικές οργανικές εκδοχές του: για δυο κιθάρες, για σύνολο τζαζ (κιθάρα, πιάνο, σαξόφωνο, μπάσο και ντραμς), για σύνολο τζαζ και ορχήστρα, για κιθάρα και ορχήστρα. Το 1996 ο Τζων Ουίλλιαμς, συμπράττοντας με τον Τίμοθυ Κέιν (Timothy Cain), ηχογράφησε την εκδοχή για δυο κιθάρες, για τη δισκογραφική έκδοση *The Mantis and the Moon – Το αλογάκι της Παναγίας και το φεγγάρι*.

Όλοι οι νεώτεροι μουσικοί της Βραζιλίας υποκλίνονται με σεβασμό στην προσωπικότητα τού **Χεϊτόρ Βίλλα-Λόμπος** (Heitor Villa-Lobos, 1887-1959). Υπήρξε αναμφίβολα ο σημαντικότερος συνθέτης της μεγάλης νοτιαμερικάνικης χώρας.

Παρά τις ελάχιστες μουσικές σπουδές του ανέπτυξε μια σημαντική, προσωπική μουσική γλώσσα, η οποία γίνεται άμεσα αντιληπτή σε όλο το μεγάλο, σε όγκο, έργο του. Δεξιοτέχνης βιολοντσελίστας αλλά και κιθαριστής, συνέθεσε όπερες, 12 συμφωνίες, 17 κοναρτέτα εγχόρδων και πολλά έργα μουσικής δωματίου, τραγούδια και έργα για σόλο όργανα (πιάνο και κιθάρα κυρίως).

Από τα συνθέματά του ξεχωρίζουν ασφαλώς οι εννέα Bachianas Brasileiras (1930-45), έργα για διάφορους συνδυασμούς οργάνων, στα οποία παντρεύει τη λαϊκή μουσική της γης του με εκείνη του Μπαχ. Συνέβαλε σημαντικά στην αναμόρφωση του μουσικού εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας του ιδρύοντας, το 1945 στο Ρίο, τη Βραζιλιάνικη Ακαδημία Μουσικής. Εγκαταστημένος στο Παρίσι από το 1923 έως το 1930, ο Βίλλα-Λόμπος, συνέθεσε, με νοσταλγική διάθεση, έναν κύκλο δεκατεσσάρων έργων, για διάφορα όργανα ή συνδυασμούς οργάνων, τον οποίο αποκάλεσε Chôros¹. Το πέμπτο από αυτά, που επελέγη για την παρούσα έκδοση, αργόρυθμο και εξαιρετικά εκφραστικό, γραμμένο για πιάνο, με χρονολογία σύνθεσης το 1926, φέρει τον επεξηγηματικό υπότιτλο *Alma Brasileira – Βραζιλιάνικη Ψυχή*.

Επελέγη, όμως, και το *A lenda do caboclo – Ο μύθος του μιγάδα*, το τρίτο έργο του Βίλλα-Λόμπος για σόλο πιάνο, το οποίο δημιουργήθηκε το 1920. Είναι γραμμένο σε αργό ρυθμό τάνγκο και αποτελεί ένα από τα δημοφιλέστερα συνθέματα για πιάνο του μουσουργού. Και τα δυο τα διασκεύασε για δυο κιθάρες ο Σέρζιο Άσσαντ και τα ηχογράφησε με τον αδελφό του για τη δισκογραφική έκδοση του 1988 Alma Brasileira. Αξίζει να αναφερθεί ότι οι παρτιτούρες των διασκευών αυτών δεν έχουν εκδοθεί. Όταν τους ζητήθηκε, όμως, οι Αδελφοί Άσσαντ προσέφεραν ευγενικά τα χειρόγραφα, ώστε να καταστεί εφικτή η ηχογράφηση τους για την παρούσα έκδοση.

¹Το σόρον (choro ή chôro, σωστές και οι δυο γραφές) αποτελεί μια ιδιωματική και εξαιρετικά δημοφιλή έκφραση της αστικής βραζιλιάνικης μουσικής, ανάλογη της αμερικάνικης τζαζ ή του ελληνικού ρεμπέτικου. Εμφανίστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα ως συναρμογή των ντόπιων μουσικών στοιχείων με εκείνα τα οποία εισήχθησαν από την Αφρική και την Ευρώπη.

Στις επόμενες δυο επιλογές ο ακροατής γνωρίζει τον Σέρζιο Άσσαντ ως πρωτογενή δημιουργό. Μαζί με τον αδελφό του Ονταΐρ (Odair) συναποτελούν το βραζιλιάνικο ντουέτο των Αδελφών Άσσαντ, το δημοφιλέστερο και πλέον δραστήριο κιθαριστικό ντουέτο της τελευταίας τριακονταετίας. Η πρώτη επιλογή είναι μια εκτεταμένη σονίτα, η οποία ονομάζεται *Κήπος του καλοκαιριού (Summer Garden)*. Έχει είκοσι δυο (!) διακριτά μέρη από τα οποία τα δεκαεννέα είναι για δυο κιθάρες, ενώ τα υπόλοιπα τρία για σόλο κιθάρα. Η μουσική γράφτηκε το 1993 για την ταινία Natsu No Niwa- Κήπος του καλοκαιριού του Ιάπωνα σκηνοθέτη Σίντζι Σομάι, η οποία προβλήθηκε διεθνώς με όνομα The Friends – Οι φίλοι. Δισκογραφήθηκε την επόμενη χρονιά με τη μορφή της σονίτας, από τους Αδελφούς Άσσαντ, στην έκδοση με όνομα Natsu No Niwa Suite – Σονίτα Κήπος του καλοκαιριού. Για την παρούσα έκδοση έχουν επιλεγεί τα τρία πρώτα μέρη της τα εντυπωσιακά-δεξιοτεχνικά “Opening” (Εναρξη) και “Summer Garden” και το ατμοσφαιρικό-μελωδικό, σε τρίσημο ρυθμό, “Farewell” (Αποχαιρετισμός). Η δεύτερη επιλογή σηματοδότησε την έναρξη της συνεργασίας των Αδελφών Άσσαντ με τον επιφανή Αμερικανό βιολοντσελίστα Γιο-Γιο Μα (Yo-Yo Ma, γενν. 1955). Για τη δισκογραφική έκδοση του βιολοντσελίστα Obrigado Brazil – Ευχαριστώ Βραζιλία (2003), ο Σέρζιο Άσσαντ συνέθεσε το *Menino - Αγοράκι*. Ένα όμορφο, τρυφερό τραγούδι χωρίς λόγια, απ' όπου δεν λείπουν τα στοιχεία μουσικού πανηγυριού, το οποίο συνερμήνευσε με τον αδελφό του και τον Γιο-Γιο Μα.

Το πρόγραμμα ακρόασης ολοκληρώνεται με μια επιλογή αρκούντως διαφορετική, όσο και ξεχωριστή. Πρόκειται για τη σύνθεση *Ένα αγόρι με τ' όνομα Χιροσίμα - Hiroshima To Iu Na No Shounen* του σπουδαίου Ιάπωνα μουσουργού Τόρου Τακεμίτσου (Tōru Takemitsu, 1930-1996). Ο ηχητικός κόσμος του Τακεμίτσου, αποτελείται από ένα κράμα λόγιας δυτικοευρωπαϊκής μουσικής, συνήθως τονικής, και γιαπωνέζικης παραδοσιακής δημιουργίας. Συνέθεσε για κλασική κιθάρα, συνέθεσε και για τον κινηματογράφο - περισσότερες από 100 ταινίες κοσμούνται με τη μουσική του. Τα δυο αυτά χαρακτηριστικά ανιχνεύονται στο έργον του που έχει ενταχθεί στην έκδοση και το οποίο διεθνώς είναι γνωστό με την αγγλόφωνη εκδοχή του ονόματός του, δηλαδή A Boy Named Hiroshima. Το 1987 συνέθεσε μουσική για μια πειραματική ταινία, με αυτό το όνομα, που σκηνοθέτησε ο συμπατριώτης του Γιοσίγια Σουγκάτα (Yoshiya Sugata). Την ίδια χρονιά παρουσίασε το βασικό θέμα της ταινίας σε δική του εκδοχή για δυο κιθάρες. Ατμοσφαιρικό, μελωδικό, νοσταλγικό και αμιγώς ρομαντικό το θέμα, συγκίνησε αμέσως τους φιλόμουνσους και ανέδειχθη σε ένα από τα δημοφιλέστερά του.